

• ऐका. वाचा. म्हणा.

लेक तांबडं कुंदन, लेक हिरवं गोंदण,
लेक झाडाची पालवी, लेक हाडाचं चंदन.

लेक असता मनाची, सारी काळजी मिटते,
लेक असता घराची, रोज समई पेटते.

लेक नसता घरात, आस लागते उरास,
वेळ जागीच थांबते, आणि मनही उदास.

अशी चिमणी बोलकी, साऱ्या घरात हसते,
थोडे रागावले तर, मग रुसून बसते.

सारे जगही रुसले, तरी पर्वा करू नये,
पण आपली पाकळी, कधी कधी रुसू नये.

फक्त लेकीला कळते, अरे निसर्गाची भाषा,
काळ्या रात्रीला लागते, कशी सकाळची आशा.

अस्मिता जोगदंड-चांदणे (जन्म-१९८४) : ‘अस्मिता’, ‘स्वाक्षरी’, ‘वेदनांचे भार’, ‘वलय’, ‘भूमी’, ‘माय मातीचं लिंगण’, ‘काठ्यातून उडती पंख’ हे कवितासंग्रह प्रसिद्ध.

लेक घरात वावरते तेव्हा सगळे घर हसरे, प्रसन्न व बोलके होते. तिच्या हसण्या-रुसण्याने घराला घरपण राहते. लेकीच्या निरागसपणाचे सुंदर वर्णन प्रस्तुत कवितेत कवयित्रीने केले आहे.

शब्दार्थ : आस - इच्छा, अपेक्षा. ऊर - हृदय. पर्वा न करणे - काळजी न करणे.

स्वाध्याय

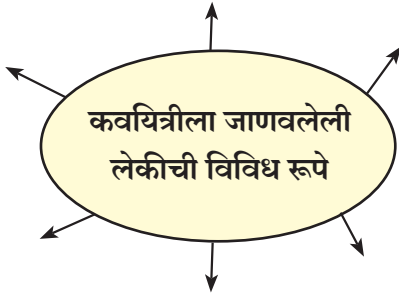

प्र. १. खालील प्रश्नांची एक-दोन वाक्यांत उत्तरे लिहा.

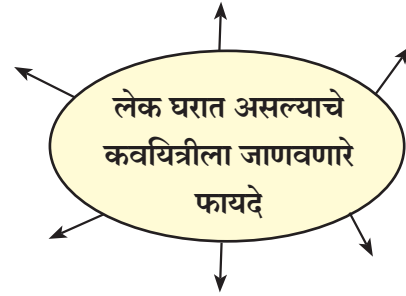
- (अ) लेक घरात नसताना कवयित्रीची अवस्था कशी होते ?
- (आ) कवयित्रीने लेकीला बोलकी चिमणी का म्हटले आहे ?
- (इ) कवितेतील लेक केव्हा रुसून बसते ?

प्र. २. खालील आकृत्या पूर्ण करा.

(अ)

(आ)

प्र. ३. तुमची लाडकी ताई घरात नसली, तर तुम्हांला काय वाटते, ते थोडक्यात सांगा.

प्र. ४. पाठ क्रमांक २ ते पाठ क्रमांक ११ यामध्ये आलेल्या नवीन शब्दांची शब्दकोशाप्रमाणे मांडणी करा.

खेळूया शब्दांशी.

(अ) शेवट समान असणारे कवितेतील शब्द लिहा.

उदा., कुंदन-गोंदण, चंदन.

वाचा.

आई म्हणते माझा छावा,
बाबांचा मी बोलका रावा,
ताई म्हणते मला राजा,
तिच्याशी खेळताना येते मजा.

आजोबांचा मी गुणांचा ठेवा,
आजी करते माझी वाहवा,
धावून करतो कामे चार,
सर्वांचा मी लाडका फार.

- मुलगा-मुलगी एकसमान, दोघांनाही द्या सन्मान.

भाषेची गंमत पाहूया.

- मराठी विलोमपद म्हणजे असे वाक्य जे उलटे वाचले तरी अगदी तसेच असते.

- उदा., (१) टेप आणा आपटे.
 (२) तो कवी ईशाला शाई विकतो.
 (३) ती होडी जाडी होती.
 (४) हाच तो चहा.
 (५) सर जाताना प्या ना ताजा रस.
 (६) काका, वाचवा, काका.

तुम्हीही अशा प्रकारची वाक्ये तयार करून लिहा. पाहा कशी गंमत येते.

- खालील चित्रे पाहून आपल्या भावना व्यक्त करणारी वाक्ये लिहा.

- वाचा. समजून घ्या.

आपल्या मनात जितक्या प्रकारच्या भावना असतात, तितके केवलप्रयोगी अव्ययाचे प्रकार असतात. या विविध भावना व त्या भावना व्यक्त करणारे शब्द खालील तक्त्यात दिले आहेत.

केवलप्रयोगी अव्यये	त्यातील शब्द
हर्षदर्शक	वा, वावा, आहा, ओहो, आ-हा, अहाहा.
शोकदर्शक	ऊं, अँ, अरेरे, अयाई, अगाई, हाय हाय, हाय.
आश्चर्यकारक	ऑ, ओहो, अबब, बापरे, अहाहा, चक्चक्, अरेच्या.
प्रशंसादर्शक	शाबास, भले, वाहवा, छान, ठीक, फक्कड, खाशी.
संमतिदर्शक	हां, जी, जीहां, ठीक, बराय, हाँ, अच्छा.
विरोधीदर्शक	छे, छट्, हॅट, ऊः, उंहू, च, अंहं, छे छे.
तिरस्कारदर्शक	धीक्, थुः, शीड, हुडुत, हुड, हत्, छी.
संबोधनदर्शक	अरे, अगे, अहो, ए, अगो, बा, रे, अगी.
मौनदर्शक	चुप, गप, गुपचूप, चिडीचूप.

● आपली समस्या आपले उपाय-२

● चित्र पाहा. संवाद वाचा.

आई : अरे जॉर्डन, किती हा तुझ्या कपड्यांचा ढीग ?

जॉर्डन : आई, काय करू मी या जुन्या कपड्यांचं ?

आई : मुळात आवश्यक आहे तेवढेच नवीन कपडे घ्यावेत. त्यांचा पुरेपूर वापर करावा.

जॉर्डन : अगं हो, पण आता काय करू ते सांग ना !

आई : यातले जे कपडे वापरण्यासाठी चांगले आहेत, ते बाजूला कर. जे तुझ्या अंगाला येत नाहीत, जे फाटले आहेत ते वेगळे वेगळे कर.

जॉर्डन : आई, आपण या जुन्या कपड्यांचा पुनर्वापर करू शकतो का ?

आई : हो, नक्कीच. त्यासाठी आपल्यात फक्त कलात्मकता पाहिजे.

जॉर्डन : आई, काय काय बनवता येईल गं या कपड्यांचं ?

आई : तुला सुट्टी आहे ना आज, चल आपण दोघं मिळून बनवूया.

(आई जॉर्डनला पर्स, तोरण, पायपुसणी बनवून दाखवते.)

जॉर्डन : आई, किती छान झाल्यात गं या वस्तू. खूपच छान दिसत आहेत. खरंच, आपण जुन्या कपड्यांपासून वेगवेगळ्या सुंदर वस्तू बनवू शकतो. यामुळे नक्कीच जुन्या कपड्यांचा पुनर्वापर होईल.

विचार करा. सांगा.

- ❖ आपल्याला लहान झालेले, पण इतरांना वापरता येतील अशा कपड्यांचे तुम्ही काय करता ?
- ❖ जुन्या कपड्यांचे काय काय बनवता येईल, असे तुम्हांला वाटते ?
- ❖ आवश्यक तेवढेच कपडे खरेदी केल्यामुळे कोणते फायदे होतील, असे तुम्हांला वाटते ?

शिक्षकांसाठी : विद्यार्थ्यांकडून वेगवेगळ्या टाकाऊ वस्तूंपासून विविध कल्पक वस्तू तयार करून घ्याव्यात. त्या वस्तू तयार केल्यानंतर त्यांचे अनुभव वर्गात सादर करून घ्यावे.